

HET SCHONE: DE KUNST

De HEER zei tegen Mozes: 'Ik heb mijn keuze laten vallen op Besaleël, de zoon van Uri, de zoon van Chur, uit de stam Juda. Ik heb hem uitzonderlijke talenten geschonken (Exodus 31,1-3)

Misser

Ja, dat staat er wel in onze bijbel: 'uitzonderlijke talenten'. Maar dat is een beetje een misser. Een heel beetje zelf. Een misser van de vertalers van de bijbel, bedoel ik dan. Ik houd niet zo van vertaaldingen op de preekstoel. Maar nu moet het even. Want waar nu staat 'uitzonderlijke talenten', staat eigenlijk: 'Ik heb hem vervuld *met Gods Geest.*' En dat scheelt een slok op een borrel. Want met dat weglaten van die Geest wordt heel de kunst buiten het geloof geplaatst.

Noem eens een effect van Gods Geest. Waar wordt die Geest zichtbaar of merkbaar? Met Pinksteren? In heiligen zoals Franciscus van Assisi of Martin Luther King? Aan een warme samenzang die je uittilt boven je zelf (en die we nu zo missen)? Natuurlijk, maar Gods Geest wordt ook zichtbaar in het werk van Karel Appel. Of – als u daar niet van houdt – Vermeer. Of in een gedicht van Gerrit Achterberg. Of in een muziekstuk van Bach of Beatles. Want in Besaleël blijkt de kunst verbonden te zijn met Gods Geest!

Opgetild

Als 15-jarige stond ik in het Stedelijk Museum voor het schilderij 'Who's Afraid Of Red, Yellow and Blue' van Barnett Newman. Ik werd van de sokken geblazen. Het rood leek een transparant waarachter een gesluisde wereld voelbaar werd die onze macht te boven gaat. 'De wereld van God' zeg ik dan.

Het schijnt veel voor te komen dat mensen bij het zien van de abstracte schilderijen van Mark Rothko moeten huilen. Ze doen er diezelfde grensoverschrijdende ervaring op. Overdreven? Denk eens aan dit simpele voorbeeld. Soms hoor je een lied in een taal die je niet kent, en toch ontroert het lied je tot tranen toe. Begrijpen doe je het niet, want je spreekt de taal niet. Toch pakt het je. De Bijbel leert ons: dan raken we aan een wereld van gene zijde.

Goddelijke schoonheid

Het is van goddelijke schoonheid, zeggen we dan. Goddelijke schoonheid – het is de juiste uitdrukking. Want het zegt wat ook de Bijbel wil laten zien: *de kunst heeft bronnen die ons te boven gaan.*

In ons Bijbelgedeelte wordt dat ‘wegvertaald’, genegeerd, uitgewist. Had het laten staan! De kunstenaar Besaleël werd door Gods Geest gedreven om de mooiste dingen te maken. Hij werd de uitvoerder van het ontwerp dat de Geest van God hem ingaf. De Geest gaf inspiratie. Inspiratie – inademing. En zo is het met alle kunst. Soms zien we het pas later. J.S.Bach werd zeker tot 100 jaar na zijn dood niet gezien als geniale componist. Het is soms de tijd die gaandeweg onthult dat kunstwerken van goddelijke schoonheid zijn.

Liturgie

Besaleël hoort bij dat gilde waar de Geest van God óók te vinden is: dat van de kunstenaars. Hij mag de mooiste liturgische voorwerpen maken. Religie mag wat kosten. Daar zijn wij protestanten niet zo van. Kerken waren vooral bij gereformeerden sobere preekschuren. En altijd als er iets vernieuwd moet worden aan een kerkgebouw, hoor je wel het geluid: het gaat in de kerk niet om stenen, maar om mensen.

Maar dat is zó gemakkelijk! Niet om stenen? Kijk naar de machtige kathedralen. Er is soms generaties aan gewerkt. Protserig zijn ze soms. Maar vaak doe je de ervaring op dat zo’n imposante kerk een plek is waar je dichterbij God bent. *Kerken zijn in steen uitgehouwen geloof.* Zelfs de tabernakel, die draagbare tent van God die het volk van Israël meezeulde, moest mooi worden. Besaleël werd ervoor door Gods Geest vervuld. En hij kreeg ruim budget.

Opa en oma

Wat zal Besaleël zich trouwens bevoorrecht hebben gevoeld! En wat dacht u van zijn familie? Want daar wil ik vervolgens op wijzen. Van Besaleël worden zijn vader en opa met naam genoemd: Uri en Chur. Zijn moeder en oma worden overgeslagen, want de tijd waarin hij leefde was patriarchaal. Maar laten wij er die dan maar bij denken.

Dat zijn vader en opa genoemd worden, is trouwens niet zo vreemd. Je was in die tijd, veel meer dan nu, onderdeel van een groter geheel. Van een familie. En

die familie was onderdeel van een clan. Er werd veel collectiever gedacht. Wij zijn individualistischer. Hoewel je ook nu nog weleens de vraag hoort: van wie is dat er één? Het noemen van die namen van Uri en Chur zette mij dan ook aan het mijmeren. Hoe zou opa Chur en de onbekende oma naar hun kleinzoon gekeken hebben? Ik ga er voor het gemak maar even vanuit dat zij nog leefden toen hij die eervolle opdracht kreeg. Hoe zouden wij het gevonden hebben?

Trots en jaloezie

‘Ze waren trots natuurlijk!’, zeiden de ouderen met wie ik dit Bijbelgedeelte vorige week las. En ze konden dat aanvullen met voorbeelden van hun eigen kleinkinderen. Ja, we praten graag over familieleden met wie het goed gaat.

Maar al snel kwam ook een andere kant ter sprake: het kan ook leiden tot jaloezie. Hoe vaak gebeurt het niet dat ouders of grootouders geuren met de prestaties van hun kinderen of kleinkinderen? Ongemerkt worden ze je lievelingetjes. Je wijst graag op het licht dat in hen schijnt om het zo ook een beetje op jou te laten schijnen. Niks mis mee. Maar het kan ook al snel leiden tot jaloezie bij zussen of broers. Hoe zou Chur, Besaleëls opa, er mee omgegaan zijn? Het wordt niet verteld. Zo’n prominente rol speelt opa niet in de Bijbel. Hij duikt op, maar verdwijnt ook weer meteen. Het gaat om de boodschap: kunst is een gave van Gods Geest. Maar je mag best weleens even dat zijweggetje nemen om er te mijmeren.

Ingewikkelde neveneffecten

Hoe zouden Uri en Chur zijn omgegaan met het succes van hun zoon en kleinzoon? Nuchter? Opschepperig? Zo van: ‘Hij heeft het van geen vreemde. Ik ben zelf ook artistiek aangelegd.’ Of precies het omgekeerde: ‘Als hij maar niet naast zijn schoenen gaat lopen?’ En het kan ook dat je zelf jaloers bent op de gaven van je kind. Of dat je slecht bent in bevestiging of het geven van complimenten. Nee, het klinkt mooi: de artistieke Besaleël vervuld van Gods Geest. Maar het kan ingewikkelde neveneffecten hebben.

Hoe gaan *wij* om met kinderen en kleinkinderen? Met hen die begaafd zijn en met hen die misschien wat minder aan de weg timmeren? Hebben je kinderen of kleinkinderen reden om jaloers te zijn omdat jij opschept over die ene? Of ga je er met wijsheid mee om? Wijsheid – in de Bijbel ook een gave van de Geest. Gebruik jij *jóuw* gave van de Geest om recht te doen aan ieder kind en kleinkind?

Niet alleen kerkelijke wegen

Daar stop ik mijn mijmeringen. Terug naar de hoofdlijn. De artistieke Besaleël werd met zijn kunstwerken een beeld van Gods Geest. De Geest – je ziet hem niet, maar merkt hem aan zijn effecten. Een van die effecten of invloeden is de schoonheid. En die kom je behalve in de natuur ook tegen in de cultuur. En niet alleen de kerk, ook het museum of de concertzaal of de bibliotheek is speelplaats van de Geest.

God gaat dus niet alleen gelovige of kerkelijke wegen met mensen. Nergens wordt gesproken over het *geloof* van Besaleël. Het gaat louter om zijn kunstzinnige aanleg en vaardigheden. Maar juist dat kan voor ouders en grootouders van vandaag een troost zijn. Geloof is immers niet vanzelfsprekend meer. Maar Gods Geest waait waarheen zij wil. Ook in jouw kind of kleinkind, gelovig of niet, heeft God iets schoons gelegd - op zijn minst de anténne voor de schoonheid. En in het schone raken wij aan de wereld zoals die bedoeld is. Je voelt het soms even. Daarin zijn we allemaal gelijk, gelovig of niet. De kunst wekt het in ons slapende verlangen naar een wereld die ons te boven gaat. En soms raken we aan die wereld, of we dat nu God noemen of niet.

Patroonheilige

Nog één ding over Besaleël. Zijn naam komt in het bijbelboek Kronieken nog een keer voor: in een familieregister. Maar het familieregister eindigt bij hem. Betekent het dat hij geen kinderen heeft gekregen? Dat blijft speculatie. Maar het zou kunnen dat zijn familielijn bij hem stopte. Toch leeft zijn naam voort. En die naam zal voor altijd verbonden zijn met zijn passie. *Besaleël is de ongekroonde patroonheilige van alle kunstenaars.*

Het is een misser van jewelste dat de vertalers zijn gaven zo plat hebben weergegeven. De naam Besaleël betekent letterlijk 'In de bescherming van God'. Een prachtige naam die hij had gekregen van zijn ouders. Een belofte was het: dat God zijn handen om de jongen zou leggen en het vuur van zijn gaven zou aanblazen. Dan moeten wij dat vuur van de Geest niet doven.